

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

Περίληψη :

Ο Πανιώνιος ιδρύθηκε το 1898 και είναι αποτέλεσμα της συγχώνευσης των Συλλόγων *Ορφεύς* και *Γυμνάσιον* της Σμύρνης. Η δράση του νέου σωματείου, παράλληλα προς τον αθλητισμό, επικεντρώνεται στην καλλιέργεια και την ενίσχυση κάθε μουσικής, φιλολογικής και καλλιτεχνικής εν γένει προσπάθειας. Ο Πανιώνιος ίδρυσε σχολή γυμναστικής, τα μαθήματα της οποίας τελούνταν στο προαύλιο της Ευαγγελικής Σχολής. Μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων του επίσης αφορούσε τη διοργάνωση των Πανελλήνιων Αγώνων. Μετά το 1922 ο σύλλογος μεταφέρθηκε στην Αθήνα.

Χρονολόγηση

1898 - σήμερα

Γεωγραφικός εντοπισμός

Σμύρνη, Αθήνα

1. Η ίδρυση του Συλλόγου Ορφεύς

Στις 14 Σεπτεμβρίου του 1890, μερικοί φιλόμουσοι Σμυρναίοι και κάποιοι μαθητές της Σχολής Αρώνη ίδρυσαν το Σύλλογο Ορφεύς. Σκοπός της λειτουργίας του ήταν η ανάπτυξη της μουσικής παιδείας και η διάδοση της σωματικής αγωγής. Ιδρυτικά μέλη του εν λόγω συλλόγου υπήρξαν οι Πάνος Αργυρόπουλος, Ανδρέας Βουλγαρίδης, Αμίλιος Κάρταλης, Κωνσταντίνος Τομπρόφ, Ιωάννης Φατσέας κ.ά.

Ο χώρος όπου φιλοξενήθηκαν οι πρώτες δραστηριότητες των μελών του συλλόγου ήταν ένα οίκημα, ιδιοκτησίας Καπογκρόσσου, στην οδό Ρόδων. Τα εναρκτήρια μαθήματα που αφορούσαν τη μουσική παιδεία πραγματοποιήθηκαν από το δάσκαλο μουσικής Νικία Τζέτζο, ο δε αριθμός των μελών του συλλόγου που τα παρακολούθησαν ικανοποίησε με το παραπάνω τους εμπνευστές αυτού του εγχειρήματος. Πολύ σύντομα, με τη συνδρομή του λυκειάρχη Αρώνη, ο σύλλογος απόκτησε τον απαιτούμενο αριθμό μουσικών οργάνων και συγκρότησε μόνιμη ορχήστρα.

Η πρώτη δημόσια εμφάνιση των μελών του Ορφέα πραγματοποιήθηκε στις 23 Απριλίου του 1891, στη γιορτή του Αγίου Γεωργίου. Η επιτυχής παρουσία του συλλόγου στα καλλιτεχνικά δρώμενα της Σμύρνης ώθησε αρκετούς ευκατάστατους πολίτες να κάνουν δωρεές προς το σύλλογο, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην περαιτέρω ανάπτυξή του. Από τους σημαντικότερους δωρητές ήταν ο γιατρός Θεμιστοκλής Ιατρού, οι δικηγόροι Αρμόδιος Χαμουδόπουλος και Ιπποκράτης Λέων, που υπήρξαν και σύμβουλοι του συλλόγου, ο ποιητής Αλέκος Φωτιάδης και άλλοι.

Στις 23 Μαΐου του 1893, τα μέλη του Ορφέα ξεκίνησαν μουσικές περιοδείες από τη Μυτιλήνη, όπου οι τοπικές Αρχές τα υποδέχτηκαν με πρωτοφανή λαμπρότητα και τιμές. Από τότε, ο σύλλογος έδωσε πολλές παραστάσεις με σημαντική επιτυχία, αν κρίνει κανείς από το πλήθος των προσκλήσεων που δέχονταν τα μέλη του προκειμένου να πραγματοποιήσουν διάφορες εμφανίσεις.¹

2. Η δράση του Ορφέα γύρω από τον αθλητισμό και η ίδρυση του Γυμνασίου

Τα μέλη του συλλόγου, παράλληλα με την ενασχόλησή τους με τη μουσική, επιδίδονταν και σε δραστηριότητες που αφορούσαν τον αθλητισμό. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη για την κοινωνία της εποχής, αφού η ενασχόληση με την εκγύμναση και γενικότερα με τις αθλητικές δραστηριότητες κυμαίνονταν σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι μέχρι τότε δεν είχε οργανωθεί κανένα γυμναστήριο που να λειτουργεί σε σταθερή βάση ούτε υπήρχαν αθλητικά σωματεία με ειδικευμένους γυμναστές που να εφαρμόζουν συγκεκριμένα προγράμματα εκγύμνασης. Μόνο στο ιδιωτικό σχολείο Ιπποκράτης διδάσκονταν (1874) γυμναστική, ραβδομαχία και σπαθασκία από ειδικό δάσκαλο. Στο ίδιο εκπαιδευτήριο λειτουργούσε και «λουτρόν επιβρόχιον ψυχρολουσίας συνθέτου», αφού, όπως αναφερόταν σε σχετική

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

αγγελία, «η ψυχρολουσία αποτελεί την κυριωτέραν βάση της υγιεινής».²

Η σημασία της αθλητικής δράσης του συλλόγου αποτυπώθηκε στις διακρίσεις τριών αθλητών της Σμύρνης κατά τη διάρκεια των εγχώριων Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας. Στους πρώτους, που διεξήχθησαν στις 15 Νοεμβρίου του 1859 στην πλατεία Λουδοβίκου (Ταχυδρομείου) και στους οποίους παρέστησαν ο Όθωνας και η Αμαλία, αναδείχτηκε νικητής στο δόλιχο (επαπλούν στάδιο) ο Πέτρος Βελισσαρίου. Στους δεύτερους, που πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο του 1870 στο φαληρικό πεδίο, αναδείχτηκε νικητής στο άλμα επί κοντώ και στις ασκήσεις επί δίζυγο ο Δημήτρης Μελέγκογλου. Ο τρίτος αθλητής της Σμύρνης που διακρίθηκε στους ίδιους αγώνες ήταν ο Κ. Μαλοκίδης. Συγκεκριμένα, αναδείχτηκε νικητής στην ανάβαση επί κεκλιμένου ιστού, καθώς και στην αναρρίχηση επί κάλλω (δηλ. σε σχοινί) κατά τη διάρκεια των τρίτων εγχώριων Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, το Μάιο του 1875.

Οι παραπάνω διακρίσεις έδωσαν ώθηση στη λειτουργία του συλλόγου και πολλοί νεαροί της πόλης άρχισαν να εγγράφονται στις τάξεις του, με στόχο τη συμμετοχή τους στις αθλητικές εκδηλώσεις. Πράγματι, οι εμφανίσεις των αθλητών του Ορφέα υπήρξαν διαρκείς. Πραγματοποιούνταν κυρίως στις αγωνιστικές εκδηλώσεις που οργάνωναν Άγγλοι πολίτες στο στάδιο του [Μπουρνόβα](#) και του Παραδείσου. Στη διάρκεια αυτών των εκδηλώσεων αρκετοί αθλητές του συλλόγου διακρίνονταν, αποσπώντας νίκες από τους αντιπάλους τους.³

Ωστόσο, επειδή ορισμένα μέλη του συλλόγου επιθυμούσαν οι δραστηριότητες του Ορφέα να επικεντρωθούν στον αθλητισμό, χωρίς να αφιερώνεται χώρος σε μουσικοφιλολογικές δραστηριότητες, επήλθε διαφωνία ανάμεσα σε αυτά και στα υπόλοιπα μέλη. Τότε οι διαφωνούντες αποσχίστηκαν, συγκροτώντας νέο σύλλογο με την ονομασία Γυμνάσιον. Αποκλειστικός σκοπός του νέου συλλόγου ήταν η «ανάπτυξις και διάδοσις του γυμναστικού αισθήματος παρά τη νεολαία».

Τα μέλη του Γυμνασίου ίδρυσαν γυμναστήριο, οργάνωσαν πεζοπορίες, καθώς και αθλητικούς αγώνες στο στάδιο του Μπουρνόβα. Αυτοί οι αγώνες αποκαλούνταν «δημόσιοι». Στις συγκεκριμένες εκδηλώσεις έπαιρναν μέρος και ξένοι αθλητές, καθώς και αθλητές του Ορφέα. Έτσι, το στάδιο του Μπουρνόβα, όπου συναντιόνταν οι αθλητές των δύο συλλόγων, θα αναδειχθεί όχι μόνο χώρος αθλητικών συναντήσεων αλλά και πεδίο εξέλιξης διεργασιών που αφορούσαν την τύχη του τοπικού αθλητισμού. Τελικά αυτές οι διεργασίες είχαν απόληξη τη συγχώνευση των δύο συλλόγων.

Προτού όμως συμβεί αυτό, οι αθλητές τους εξακολουθούσαν να εκπροσωπούν τη Σμύρνη σε σημαντικούς αγώνες που διεξάγονταν στον ελλαδικό χώρο, πετυχαίνοντας μάλιστα να γίνουν αντιπρόσωποι θερμών εκδηλώσεων τόσο από τους συντοπίτες τους που κατοικούσαν εκεί όσο και από τους φιλάθλους των ελληνικών πόλεων στις οποίες διοργανώνονταν οι αθλητικοί αγώνες. Αξίζει να αναφερθεί η θερμή υποδοχή των αποστολών των δύο συλλόγων στην Τήνο, κατά τη διάρκεια των πρώτων Πανελληνίων αγώνων το 1895, οι οποίοι υπήρξαν για τους Έλληνες αθλητές αγώνες πρόκρισης για τους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας, το 1896. Μάλιστα, πέντε αθλητές της Σμύρνης πέτυχαν ισάριθμες πρώτες νίκες σε αυτούς τους αγώνες, προκαλώντας θετική εντύπωση στο σύνολο των θεατών που παρακολούθησαν τα αγωνίσματα της διοργάνωσης. Συγκεκριμένα, νικητές αναδείχθηκαν: ο Δ. Τομπρόφ στο δόλιχο, ο Ιωάννης Λαζαρόπουλος στο δίαυλο, ο Ν. Κονταξόπουλος στο δίζυγο, και οι Κ. Χριστογιαννόπουλος και Κ. Μουράτης στο τριπλούν και στην κούρσα των 100 μέτρων.⁴

3. Η ίδρυση του Πανιωνίου Γυμναστικού Συλλόγου

Η ίδρυση του Πανιωνίου Γυμναστικού Συλλόγου, τον Οκτώβριο του 1898, είναι αποτέλεσμα της συγχώνευσης των δύο σωματείων της Σμύρνης, του Ορφέα και του Γυμνασίου. Σύμφωνα με το καταστατικό του νέου συλλόγου, «πρώτιστος σκοπός του ήτο η ανάπτυξις της γυμναστικής και του αθλητικού αισθήματος παρά τη σμυρναϊκή νεολαία και κατά δεύτερον λόγον η διέγερσις και διάδοσις του μουσικού αισθήματος και η δι' οιοδήποτε μέσου ενθάρρυνσις των ωραίων τεχνών εν γένει». Όπως γίνεται κατανοητό από το καταστατικό, η δράση του νέου σωματείου, παράλληλα προς τον αθλητισμό, επικεντρώνεται στην καλλιέργεια και ενίσχυση κάθε μουσικής, φιλολογικής και καλλιτεχνικής εν γένει προσπάθειας.

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του συλλόγου διοργανώνονταν διαλέξεις, στις οποίες συμμετείχαν Έλληνες και ξένοι λόγιοι και

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

επιστήμονες της εποχής, όπως ο Κυριάκος Γιαννίκης, ο Μιχάλης Αργυρόπουλος, ο Στίλπων Πιττακής κ.ά. Επίσης διεξάγονταν συναυλίες στη Σμύρνη, την Αλεξάνδρεια και την Αθήνα.

Για μερικά χρόνια (ως το 1904) διατηρείται μουσικό τμήμα με δύο ορχήστρες και μια πολυμελή χορωδία. Προκηρύσσονται επίσης ποιητικοί διαγωνισμοί και οργανώνονται καλλιτεχνικές εκθέσεις. Αξίζει να σημειωθεί η επιτυχία της πρώτης έκθεσης ζωγραφικής και γλυπτικής, που έγινε το 1901. Στο χώρο της έκθεσης παρουσιάστηκαν έργα σημαντικών καλλιτεχνών της πόλης, μεταξύ των οποίων οι Ευάγγελος Ιωαννίδης, Χ. Παλαιολόγος, Οβίδιος Κούρτοβικ κ.ά. Στην έκθεση της επόμενης χρονιάς εκτέθηκαν έργα και μη Σμυρνιακών καλλιτεχνών, όπως ο Νικ. Λύτρας, ο Κ. Βολονάκης κ.ά.⁵

4. Ο ύμνος

Το 1900 ο Πανιώνιος προκηρύσσει διαγωνισμό για τη σύνθεση του ύμνου του σωματείου. Βασικός όρος της προκήρυξης ήταν «ο ύμνος να γραφεί στην αρχαϊζουσα».⁶ Την επιτροπή για την επιλογή του αποτέλεσαν οι Αθηναίοι λόγιοι Γεώργιος Μιστριώτης, Νικ. Καζάζης και ο Αριστομένης Προβελέγγιος.

Με ομόφωνη απόφαση της επιτροπής βραβεύτηκε το ποίημα που υπογραφόταν με το ψευδώνυμο Αηλιώτης. Πρόκειται για ψευδώνυμο που χρησιμοποίησε ο Στέλιος Σπεράντσας, νεαρός τότε μαθητής και μετέπειτα σημαντικός Σμυρναίος λογοτέχνης και καθηγητής πανεπιστημίου.

Παραθέτουμε τους στίχους από το πρώτο μέρος του ύμνου:

«Φαιδραὶ διαλάμπουν καὶ αὐθις ἡμέραι,
Εἰκόνες τῶν πάλαι ποτὲ ἡμερῶν,
Τὸ μῆκος παρήλθε τῶν χαύνων αἰώνων,
Παρήλθον τὰ σκότη νυκτῶν παγερῶν.
Ὡ, χαῖρε, τοῦ Ψάλλτου γενέτειρα, χαῖρε, σεμνῆς Ἰωνίας περίδοξος γῆ.
Καὶ πάλιν ὁ μέγας ἀγὼν τῶν προγόνων τιμὰς ἐπιζήλους πρὸς σὲ χορηγεῖ.
Ἡ νεολαία, αἰῶνας τώρα,
Μαραινομένην εἰς ληθαργίαν,
Ἠγέρθη πάλιν μὲ προθυμίαν, ζητεῖ τὸ κλέος καὶ τὴν ἄλκην
καὶ τῆς υἰγείας ποθεῖ τὰ δῶρα
εἰς γυμνασίαν ἀρμονικὴν.
Εὐσταλῆς καὶ θερμὴ συνελθοῦσα
Εἰς ἀμίλλης τὸν θεῖον βρασμόν,
Ὅμοφρόνως στερρόν καταρτίζει
Πανιώνιον αὐθις δεσμὸν».

5. Ο κανονισμός του συλλόγου

Το Σεπτέμβριο του 1906, τα μέλη της γενικής συνέλευσης του συλλόγου προχωρούν στη σύνταξη και ψήφιση του κανονισμού. Το διοικητικό συμβούλιο αποτελούνταν από τον Αλ. Φωτιάδη (πρόεδρο), τον Ιωάν. Διαμαντόπουλο (γενικό γραμματέα) και τους Αντ. Αθηνογένη, Δημ. Δάλλα, Κ. Ισηγόνη, Αλφ. Καρμανιόλο, Σ. Ραπτόπουλο και Κ. Χατζηπαυστόλου (μέλη). Ο κανονισμός αποτελούνταν από 16 άρθρα, στα οποία σημειώνονται, μεταξύ των άλλων, και τα εξής:

Στόχος του συλλόγου είναι «η σωματική άσκησης και ανάπτυξης της νεότητας, η εις άπασας τας κοινωνικὰς τάξεις διάδοσις της γυμναστικής, η βελτίωσις αυτών και η παρασκευή αθλητών» (άρθρο 2). Επίσης, σε περίπτωση διάλυσης του συλλόγου

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

προβλέπεται η μετακίνηση των περιουσιακών του στοιχείων στο γυμναστήριο της [Ευαγγελικής Σχολής](#) (άρθρο 16). Όσον αφορά τους πόρους, ο σύλλογος προσδοκά στην καλή θέληση «δωρητών, ευεργετών και μεγάλων ευεργετών» (άρθρο 15).

Με τη σύνταξη αυτού του κανονισμού, ο Πανιώνιος γίνεται καθαρά αθλητικό σωματείο, αφού το άρθρο 2 που αφορά τους σκοπούς υπαρξής του αναδεικνύει με σαφήνεια τον αποκλειστικά αθλητικό προσανατολισμό του. Μάλιστα, για την αποφυγή παρερμηνειών, στο άρθρο 3 σημειώνεται ότι «η επίτευξις του σκοπού τούτου επιδιωχθήσεται... και διά της μετ' άλλων συλλόγων επικοινωνίας, δημοσίων διαλέξεων περί γυμναστικής...».⁷

6. Οι Σχολικοί αγώνες

Με πρωτοβουλία του Δ. Δάλλα, ο Πανιώνιος πρωταγωνίστησε στην καθιέρωση των Σχολικών αγώνων στην πόλη της Σμύρνης, το 1901. Μέχρι τότε η γυμναστική ως μάθημα στα κοινοτικά και ιδιωτικά σχολεία της πόλης γινόταν κατά περίπτωση, ενώ κάθε σχεδιασμός γύρω από τη σωματική άσκηση των μαθητών ήταν υποτυπώδης.

Ο θεσμός των Σχολικών αγώνων θα αποτελέσει για μια 20ετία κεντρική δράση του συλλόγου, αφού τα μέλη του αφιερώθηκαν εν πολλοίς στη διοργάνωση και μεθόδευση τους. Μάλιστα, και προκειμένου να δοθεί ώθηση σε αυτό το εγχείρημα, οι άνθρωποι του συλλόγου ίδρυσαν ένα χρόνο αργότερα σχολή γυμναστών με πρώτο διευθυντή το Σοφοκλή Μάγνη. Τα μαθήματα γίνονταν στο προαύλιο της Ευαγγελικής Σχολής. Επίσης, σε συνεργασία με τις εκκλησιαστικές αρχές των μικρασιατικών επαρχιών, ο Πανιώνιος αναλαμβάνει τη διάδοση της σουηδικής γυμναστικής στους δασκάλους και τις δασκάλες των σχολείων αυτών των επαρχιών. Για την επίτευξη αυτού του στόχου αποστέλλονται από τη Σμύρνη ειδικευμένοι γυμναστές προς τις εφορίες σχολείων από τις προαναφερθείσες περιοχές.

Στους Σχολικούς αγώνες άρχισαν να παίρνουν μέρος όλα σχεδόν τα σχολεία, καθώς και το διεθνές λύκειο Μακλάχλαν. Στην έναρξη και τη λήξη των αγώνων παιζόταν ο ύμνος των αγώνων, του Σπυριδώνος Σαμάρα. Υπήρχαν αγωνίσματα ομαδικά και ατομικά. Σπουδαία θέση κατείχε η σουηδική γυμναστική με ασκήσεις ομάδων γυμνασίων και ομάδων δημοτικών σχολείων, αγωνίσματα δρόμων, άλματα και ρίψεις.

Για 11 χρόνια (1903-1914) οι προσπάθειες του συλλόγου ενισχύονταν από την ελληνική πολιτεία με το ποσό των 6.000 δραχμών.⁸ Οι Σχολικοί αγώνες διακόπηκαν το 1922.

7. Οι Πανιώνιοι αγώνες

Μεγάλο μέρος της δράσης του συλλόγου αφιερώθηκε στην οργάνωση και την πραγματοποίηση των Πανιώνιων αγώνων, στους οποίους συμμετείχαν αθλητές από όλη τη Μικρά Ασία καθώς και από την Ελλάδα.⁹

Από το 1896 έως το 1922 οι αγώνες διεξήχθησαν 19 φορές και πήραν μέρος σε αυτούς περισσότεροι από 1.500 αθλητές. Μάλιστα, η επιτυχής διοργάνωση και η αυξημένη σημασία τους οδήγησε στην επίσημη αναγνώριση των επιδόσεων που πετύχαιναν οι αγωνιζόμενοι από την επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων.

Οι πρώτοι αγώνες πραγματοποιήθηκαν στο στάδιο του Μπουρνόβα με τη συμμετοχή αθλητών του Ορφέα, του Γυμνασίου, του Ερμή (Μπουρνόβα), καθώς και άλλων που δεν ανήκαν σε σωματεία. Τα αγωνίσματα ήταν κυρίως αγώνες δρόμου ταχύτητας, ημιαντοχής και αντοχής καθώς και άλματα. Σταδιακά στα αγωνίσματα προστέθηκαν και οι ρίψεις (δισκοβολία, σφαιροβολία), ενώ αυξάνονταν και οι συμμετοχές αθλητών και σωματείων. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στους ΣΤ' αγώνες (1902) πήραν μέρος όλα τα σμυρναίικα αθλητικά σωματεία (Πανιώνιος, Απόλλων, Ερμής, Αθλητικός Σύλλογος Περαιάς), καθώς και σωματεία από άλλες περιοχές, όπως ο Λαϊκός Γυμναστικός Σύλλογος Σάμου, ο Θησεύς της Κωνσταντινούπολης, ο Αθλητικός Σύλλογος Αλεξανδρείας και άλλοι ανεξάρτητοι αθλητές. Μάλιστα, στους αγώνες συμμετείχαν και αρκετοί ξένοι αθλητές, κυρίως Άγγλοι.

Οι Η' Πανιώνιοι αγώνες έγιναν αφορμή διαμάχης μεταξύ των δύο πιο ισχυρών σωματείων της Σμύρνης, του Πανιωνίου και

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

του Απόλλωνα. Ο Απόλλων τότε δεν πήρε μέρος στους αγώνες αλλά διοργάνωσε στο στάδιο του Μπουρνόβα τα Α' Απολλώνια (23 και 25 Απριλίου 1904) με συμμετοχή 54 αθλητών. Εκτός από τους αθλητές του Απόλλωνα, πήραν μέρος και αθλητές του Αθλητικού Ομίλου Μπουρνόβα και της Αθλητικής Ένωσης.

Πολύ γρήγορα, εκτός από σμυρναίικα σωματεία, άρχισαν να μετέχουν και σύλλογοι από τον ελλαδικό χώρο, όπως ο Εθνικός Αθηνών, ο Γυμναστικός Σύλλογος Πειραιώς και ο Παναχαϊκός Πατρών. Μάλιστα, τους αθλητές αυτών των σωματείων συνόδευαν εκπρόσωποι των ελληνικών αθλητικών οργανισμών και ομοσπονδιών (ΕΟΑ, ΣΕΓΑΣ).

Από τους αγώνες του 1904 και έπειτα, οι συμμετοχές σωματείων από τον ελλαδικό χώρο ολοένα και πλήθαιναν. Επίσης, αυξάνονταν τα αθλήματα του προγράμματος (αγωνίσματα άρσης βαρών, γυμναστικής κλπ.) και μαζί τους η σημασία των αγώνων. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι οι διαγωνιζόμενοι αθλητές έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην επίδοση που θα πετύχαιναν στη διάρκεια των αγώνων, καθώς και στην προετοιμασία τους για αυτούς. Ταυτόχρονα, οι αγώνες έγιναν χώρος συνάντησης εκπροσώπων των τοπικών Αρχών, των ελληνικών Αρχών καθώς και μελών διπλωματικών αποστολών.

Το ασταθές διεθνές σκηνικό και οι Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913) επηρέασαν τη μορφή και την εμβέλεια των αγώνων. Στους ΙΕ' αγώνες (1913) η συμμετοχή υπήρξε μικρή, αφού δεν προσήλθαν αθλητές ελληνικών συλλόγων. Πραγματοποιήθηκαν με τη συμμετοχή σμυρναϊκών συλλόγων και το αξιοσημείωτο είναι η επιστροφή των αθλητών του Απόλλωνα σε αυτούς.

Το παραγμένο κλίμα σε διεθνές επίπεδο στα χρόνια που ακολούθησαν (Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, 1914-1918) δεν ευνόησε τη διεξαγωγή των αγώνων. Ύστερα από επίμονες προσπάθειες των διοργανωτών πραγματοποιήθηκαν το 1915 και το 1918, χωρίς όμως να έχει εξασφαλιστεί η μεγάλη συμμετοχή αθλητών, όπως την προηγούμενη περίοδο.

Με την άφιξη των ελληνικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία, ο ενθουσιασμός που κατέλαβε τμήματα του ελληνικού στοιχείου της περιοχής δεν άφησε ανεπηρέαστους τους ανθρώπους του Πανιωνίου. Προεξοφλώντας την επιτυχή έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων των ελληνικών στρατευμάτων, προκηρύσσουν ως «μεγάλη εθνική πανήγυριν» τους ΙΘ' αγώνες για την άνοιξη του 1919. Μάλιστα, στέλνουν εγκύκλιο σε όλα τα ελληνικά σωματεία προκειμένου να αποστείλουν αθλητές στους συγκεκριμένους αγώνες:

«Ο Πανιώνιος Γ.Σ., εν τη σκιά της δουλείας και της φρικώδους τουρκικής τυραννίας, απτοήτως συνεχίσας το ιερόν και ελληνοπρεπές έργον του, απεφάσισεν, χαιρετών σήμερα τον μεγαλοπρεπώς ανατέλλοντα ήλιον της πανελληνίου ελευθερίας, όπως προβή εις την όσον ένεστι πανηγυρικότάτην τέλεσιν των ΙΘ' Πανιωνίων αγώνων του, εν τη μητροπόλει της ελληνικωτάτης Ιωνίας, την προωρισμένην ν' αποτελέσει έναν των ωραιωτέρων της Μεγάλης Ελλάδος αδαμάντων». ¹⁰

Ωστόσο, ο ύπατος αρμοστής της Ελλάδας Αριστείδης Στεργιάδης «διά λόγους εθνικούς» απαγόρευσε την τέλεση των αγώνων. Ύστερα από διαβουλεύσεις, η διεξαγωγή των αγώνων επιτράπηκε τελικά για το Σεπτέμβριο του 1921, με τους εξής όρους: Να μην ονομαστούν οι αγώνες «Ελευθερία». Να μην μετέχουν αθλητές σωματείων από την Ελλάδα, αλλά μόνο από τη Σμύρνη. Κατ' εξαίρεση θα μπορούσαν να πάρουν μέρος μεμονωμένοι αθλητές συλλόγων της Ελλάδας, εφόσον υπηρετούσαν σε μονάδες της Μικράς Ασίας. Η συμμετοχή τους όμως θα εμφανιζόταν ως ατομική, χωρίς να εκπροσωπούν κανένα ελληνικό αθλητικό σωματείο.

Για να μη ματαιωθούν οι αγώνες, οι άνθρωποι του Πανιωνίου συμμορφώθηκαν με τους παραπάνω όρους, αποστέλλοντας όμως εμπιστευτικές επιστολές προς κάθε ελληνικό σύλλογο, προτείνοντας να στείλουν αθλητές τους και ας μην ήταν στρατεύσιμοι. Θα παρουσιάζονταν στη Σμύρνη ως «περαστικοί» και θα δήλωναν συμμετοχή. Απ' όλα τα σωματεία, μόνο ο Εθνικός αποδέχτηκε την πρόταση του Πανιωνίου. Έτσι, οι συγκεκριμένοι αγώνες πραγματοποιήθηκαν με αθλητές από τους συλλόγους της Σμύρνης και «τυχαίως παρευρισκόμενους» αθλητές του Εθνικού. ¹¹

Οι τελευταίοι Πανιώνιοι αγώνες διεξήχθησαν τον Ιούλιο του 1922, λίγο πριν από την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου.

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

8. Το Πανιώνιο στάδιο στη Σμύρνη

Για 20 χρόνια από την ίδρυσή του ο σύλλογος δε διέθετε ιδιόκτητο γυμναστήριο. Αρχικά οι αθλητές του γυμνάζονταν σε στοιχειωδώς εξοπλισμένα γυμναστήρια. Το 1900, ο σύλλογος νοίκιασε ένα γήπεδο από τη γαλλική εταιρεία προκουμιάων Σμύρνης. Το γήπεδο ανακαινίστηκε με έξοδα των μελών του Πανιωνίου, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα αξιόλογο γυμναστήριο καθώς και στίβος. Η μίσθωση ήταν πολυετής, ωστόσο η γαλλική εταιρεία διατήρησε το δικαίωμα πώλησης του χώρου, χωρίς να απαιτήσει αποζημίωση ο σύλλογος, κάτι που έγινε το 1910.

Έπειτα από αυτή την εξέλιξη, με εισήγηση του Χρυσοστόμου, η ορθόδοξη κοινότητα της πόλης παραχώρησε αμέσως μια έκταση δίπλα στο ελληνικό νεκροταφείο, για να ιδρυθεί εκεί η νέα αθλητική εγκατάσταση του συλλόγου. Το έργο πραγματοποιήθηκε πολύ γρήγορα, με τη δημιουργία στίβου και γυμναστηρίου. Τα εγκαίνια του νέου σταδίου τελέστηκαν κατά τη διεξαγωγή των ΙΔ' Πανιωνίων αγώνων, το 1911.¹²

9. Ο Πανιώνιος στην Αθήνα

Με την έλευση παραγόντων και αθλητών του Πανιωνίου στον ελλαδικό χώρο το 1922, ξεκινά και η προσπάθεια ανασυγκρότησης του συλλόγου παρά τα τεράστια εμπόδια που ανακύπτουν και μόνο με τη σκέψη για δρομολόγηση ενός τέτοιου εγχειρήματος. Με πρωτοβουλία του προέδρου του συλλόγου Δημήτρη Δάλλα, ο Πανιώνιος εξασφάλισε μια υποτυπώδη και προσωρινή στέγη σε ένα μικρό χώρο των αποδυτηρίων του Παναθηναϊκού Σταδίου. Ο χώρος αυτός αναδείχτηκε εστία συνάντησης και συγκέντρωσης παραγόντων, αθλητών και φιλάθλων του σωματείου, που μπόρεσαν να φτάσουν από τη Σμύρνη στην Αθήνα.

Η πρώτη διοικούσα επιτροπή της νέας εποχής συγκροτείται από τους Στ. Σπεράντσα, Γεώργ. Σαριδάκη, Αντ. Αθηνογένη, Γ. Αλευρά, Στ. Σταμέλο και άλλους, με πρόεδρο το Δημήτρη Δάλλα. Η ανασύσταση του συλλόγου ξεκίνησε με την οργάνωση του τμήματος κλασικού αθλητισμού και του τμήματος ποδοσφαίρου. Πολύ σύντομα ανασυγκροτήθηκε και το τμήμα του βόλεϊ.

Το φθινόπωρο του 1923, ο σύλλογος διοργάνωσε τους Κ' Πανιωνίους αγώνες σε ένα κατάμεστο Παναθηναϊκό Στάδιο, στο οποίο προσήλθαν και πολλές προσωπικότητες της εποχής για να τιμήσουν το νέο ξεκίνημα του προσφυγικού σωματείου. Οι ίδιοι αγώνες επαναλήφθηκαν το 1925, για να τιμηθούν τα 35 χρόνια ζωής του συλλόγου. Από τότε ο Πανιώνιος συμμετέχει με τους αθλητές του στα ελληνικά εθνικά πρωταθλήματα όλων των κατηγοριών, σε πολλά αθλήματα.

Ωστόσο, από τις πρώτες μέριμνες των ανθρώπων του σωματείου υπήρξε η εύρεση ενός σταθερού αθλητικού χώρου, ο οποίος θα αναδεικνυόταν έδρα όλων των δραστηριοτήτων του. Ο διευθυντής της σωματικής αγωγής του Υπουργείου Παιδείας, Ιω. Χρυσάφης, διατύπωσε από την αρχή την άποψη ότι η έδρα του Πανιωνίου θα πρέπει να βρίσκεται στην περιοχή της Νέας Σμύρνης, άποψη που υιοθέτησε και το μέλος και μετέπειτα πρόεδρος του συλλόγου Αντ. Αθηνογένης.

Το ζήτημα παρέμεινε σε εκκρεμότητα ως το 1927. Εκείνη τη χρονιά ανέλαβε την προεδρία του Πανιωνίου ο τότε υπουργός Πρόνοιας Απόστολος Ορφανίδης, ο οποίος ενστερνίστηκε την άποψη Χρυσάφη. Ο τελευταίος στο μεταξύ είχε δρομολογήσει την ίδρυση σχολικού αθλητικού χώρου στη Νέα Σμύρνη. Το 1930, η διοίκηση του συλλόγου επιδίωξε να παραχωρηθεί στον Πανιώνιο το δικαίωμα χρήσης αυτού του χώρου. Έτσι, το Υπουργείο Παιδείας, έπειτα από την εισήγηση του Χρυσάφη και τις ενέργειες του Ορφανίδη, αποδέχτηκε το αίτημα του συλλόγου. Όμως, η έλλειψη χρημάτων καθυστέρησε την κατασκευή του έργου. Το απαιτούμενο ποσό εξασφαλίστηκε το 1937 με την παρέμβαση κρατικών παραγόντων, φίλων του σωματείου.

Τελικά, η θεμελίωση του γυμναστηρίου πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 1938 με πανηγυρική τελετή. Σε αυτή, μεταξύ των άλλων, παραβρέθηκαν ο πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξάς και ο υπουργός «Διοικήσεως Πρωτεύουσας» Κ. Κοτζιάς, ένας από τους πρωτεργάτες εξεύρεσης των απαιτούμενων κεφαλαίων για την κατασκευή του αθλητικού χώρου.

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμύρνη

Στις ημέρες μας, τα επαγγελματικά αλλά και ερασιτεχνικά αθλητικά τμήματα του Πανιωνίου στεγάζονται στο χώρο της Νέας Σμύρνης, περιοχή η οποία συγκεντρώνει την πλειονότητα των φιλάθλων του. Οι διακρίσεις των αθλητών του συλλόγου είναι σημαντικές σε ατομικά και ομαδικά αθλήματα, τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και σε διεθνείς διοργανώσεις.

1. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ., *Της Σμύρνης* (Αθήνα 1957), σελ. 182.
2. Εφ. *Ιωνία*, φύλ. 21 Ιουλίου 1874. Η λεγόμενη ψυχρολουσία, σύμφωνα με τις αντιλήψεις που επικρατούσαν στους αθλητικούς κύκλους της εποχής, θεωρούνταν ευεργετική για την υγεία του σώματος, εξαιτίας της αντίδρασής του κατά την έκθεση στο κρύο νερό. Βλ. σχετικά, Vigerello G., *Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα. Η γέννηση ενός μύθου* (Αθήνα, Αλεξάνδρεια 2004), σελ. 86 κ.ε.
3. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 28-29.
4. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 29-31.
5. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 32.
6. Εφ. *Αμάθεια*, φύλ. 26 Μαρτίου 1901.
7. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 45, 48.
8. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 50-51, 54.
9. Για την εμπλοκή του Πανιωνίου στη διοργάνωση των αγώνων βλ. Λινάρδος, Π., *Η Σμύρνη του Πανιωνίου* (Νέα Σμύρνη, 1998), σελ. 46 κ.ε.
10. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 98-99.
11. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 100-101.
12. Βλ. σχετικά Σολομωνίδης, Χ. – Λωρέντης, Ν., *Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος* (Αθήνα 1967), σελ. 111, 114.

Βιβλιογραφία :

	Λινάρδος Π. , <i>Η Σμύρνη του Πανιωνίου</i> , Αθήνα 1998
	Μανιτάκης Π. , <i>100 χρόνια αθλητισμού 1830-1930</i> , Αθήνα 1962
	Σολομωνίδης Χ., Λωρέντης Ν. , <i>Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος</i> , Αθήνα 1967
	Σολομωνίδης Χ. , <i>Της Σμύρνης</i> , Αθήνα 1957
	Vigerello G. , <i>Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα. Η γέννηση ενός μύθου</i> , Αθήνα 2004

Δικτυογραφία :

	Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος
--	--------------------------------

Σύλλογος "Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος", Σμόρνη

<http://www.pgss.gr>

Πηγές

Εφ. *Αμάλθεια*, φύλ. 26 Μαρτίου 1901.

Εφ. *Ιωνία*, φύλ. 21 Ιουλίου 1874.